

Όταν ο άνθρωπος ανέλθη από την σαρκική γνώση στην ψυχική και από την ψυχική στην πνευματική, τότε ορά τον Θεό και αποκτά την γνώση του Θεού, που είναι η σωτηρία του. Η γνώση του Θεού, όπως θα αναπτυχθή κατωτέρω, δεν είναι εγκεφαλική, αλλά υπαρξιακή, δηλαδή όλη η ύπαρξη του ανθρώπου πληροφορείται αυτήν την θεογνωσία. Αλλά για να φθάση ο άνθρωπος σ' αυτήν την γνώση πρέπει να προηγηθή κάθαρση της καρδιάς, δηλαδή θεραπεία της ψυχής, του νοός και της καρδιάς. «Μακάριοι οι καθαροί τη καρδία ότι αυτοί τον Θεόν όψονται» (Ματθ. ε', 8). Όπως έχει σημειωθεί, ο Βαρλαάμ ισχυριζόταν ότι η γνώση του Θεού δεν είναι υπόθεση θεωρίας του Θεού, αλλά υπόθεση της νοήσεως του ανθρώπου. Μπορούμε, έλεγε, να αποκτήσουμε την θεογνωσία με την φιλοσοφία, γι' αυτό τους Προφήτας και τους Αποστόλους, που έβλεπαν το άκτιστο Φως, κατέτασσε σε κατώτερη θέση από τους φιλοσόφους. Το άκτιστο Φως το ονόμαζε αισθητό, κτιστό και «χείρον της ημετέρας νοήσεως». Όμως ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, φορέας της Παραδόσεως και άνθρωπος της αποκαλύψεως, υποστήριζε τα αντίθετα. Στην θεολογία του παρουσιάζεται η διδασκαλία της Εκκλησίας, σύμφωνα με την οποία, το άκτιστο Φως, δηλαδή η όραση του Θεού, δεν είναι απλώς συμβολική όραση, δεν είναι αισθητή και κτιστή, ούτε κατωτέρα της νοήσεως, αλλά είναι θέωση. Δια της θεώσεως ο άνθρωπος αξιώνεται να δη τον Θεό. Και αυτή η θέωση δεν είναι αφηρημένη κατάσταση, αλλά ένωση του ανθρώπου με τον Θεό. Δηλαδή ο άνθρωπος θεωρώντας το άκτιστο Φως, το βλέπει γιατί ενώνεται με τον Θεό, το βλέπει με τους εσωτερικούς οφθαλμούς και με αυτούς ακόμη τους σωματικούς οφθαλμούς, οι οποίοι έχουν μετασκευασθή από την ενέργεια του Θεού. Επομένως η θεωρία είναι ένωση του ανθρώπου με τον Θεό. Και αυτή η ένωση είναι γνώση του Θεού. Τότε ο άνθρωπος αξιώνεται να γνωρίση τον Θεό. Και αυτή η γνώση είναι υπέρ την ανθρωπίνην γνώσιν και υπέρ την αίσθησιν.

...Ο άγιος Γρηγόριος κάνει λόγο για την έκσταση. Αλλά αυτή η έκσταση, στην πατερική διδασκαλία, δεν έχει καμιά σχέση με την έκσταση της Πυθείας και των άλλων θρησκειών...Με άλλα λόγια η έκσταση, που είναι η αδιάλειπτη νοερά προσευχή κατά την οποία ο νους του ανθρώπου έχει μνήμη αδιάλειπτη του Θεού και δεν έχει καμιά σχέση με τα πάθη και τον λεγόμενο κόσμο της αμαρτίας, δεν είναι ακόμη ένωση με τον Θεό. Η ένωση αυτή του ανθρώπου με τον Θεό γίνεται όταν έλθη ο Παράκλητος στον προσευχόμενο, που κάθεται στο υπερώο των φυσικών ακροτήτων και αναμένει την επαγγελία του Θεού, και τον αρπάζει στην θεωρία του ακτίστου Φωτός. Η έλλαμψη του Θεού είναι εκείνη που δείχνει την ένωση του Θεού με τον άνθρωπο.

...Αυτά δείχνουν ότι η όραση του Θεού, η θέωση, η ένωση και η γνώση του Θεού είναι στενά συνδεδεμένα μεταξύ τους. Δεν μπορούν να νοηθούν ανεξάρτητα. Η διάσπαση αυτής της ενότητας απομακρύνει τον άνθρωπο από την γνώση του Θεού. Η βάση της ορθοδόξου γνωσιολογίας είναι η έλλαμψη και αποκάλυψη του Θεού μέσα στην κεκαθαρμένη καρδιά του ανθρώπου.

...Η θεωρία του ακτίστου Φωτός και η γνώση που προέρχεται από αυτή είναι όχι μόνον υπέρ την φύσιν και υπέρ την ανθρωπίνην γνώσιν, αλλά και υπέρ την αρετήν. Η αρετή και η μίμηση του Θεού μας προετοιμάζει προς την θεία ένωση, αλλά αυτήν την απόρρητη ένωση τελετουργεί η Χάρη. «Αρετή μεν γαρ πάσα και η εφ' ημίν του Θεού μίμησις προς την θείαν ένωσιν επιτήδειον ποιείται τον κεκτημένον, η δε χάρις αυτήν τελετουργεί την απόρρητον ένωσιν» (σελ. 616).

Έτσι η θέωση, που είναι ο σκοπός της πνευματικής ζωής, είναι εμφάνεια, φανέρωση του

Θεού στην καθαρή καρδιά του ανθρώπου. Αυτή η θέα του ακτίστου Φωτός είναι εκείνη που δημιουργεί την πνευματική ευφροσύνη στην ψυχή. Διότι, κατά τον άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά, γνώρισμα του Φωτός εκείνου είναι η εγγινομένη στην ψυχή κατάπαυση των μη καλών ηδονών και παθών, των λογισμών ειρήνη και κατάσταση, ανάπαυση και πνευματική χαρά, περιφρόνηση της δόξης των ανθρώπων, ταπείνωση που είναι συνδεδεμένη με απόρρητη αγαλλίαση, μίσος του κόσμου, έρωσ των ουρανίων, μάλλον δε μόνον του Θεού των ουρανών, θέα του ακτίστου Φωτός έστω κι αν σκεπάση κανείς τα μάτια ή τα εξορύξη (σελ. 634).

Από τα προηγούμενα φαίνεται καθαρά ότι το τέλος της θεραπείας του ανθρώπου είναι η θέα του ακτίστου Φωτός. Επειδή όμως γίνεται λόγος στο κεφάλαιο αυτό περί της θεωρίας νομίζω πως είναι καλό να παρουσιασθή και η διδασκαλία του αγίου ότι υπάρχουν πολλοί βαθμοί θεωρίας. Λέγει ο άγιος ότι της θεωρίας αυτής υπάρχει αρχή και τα μετά την αρχή, που διαφέρουν κατά το αμυδρότερο και το τηλαυγέστερο, δεν υπάρχει όμως τέλος γιατί η πρόοδος αυτής, καθώς επίσης και της εν αποκαλύψει αρπαγής, συνεχίζεται επ' άπειρον. Γιατί άλλο είναι η έλλαμψη και άλλο η διαρκής θέα του Φωτός και άλλο η θέα των εν τω Φωτί πραγμάτων.

...Επομένως η θεωρία έχει πολλά στάδια και βαθμούς και πολλά προηγούνται για να φθάση κανείς στην θεωρία του ακτίστου Φωτός, που είναι «η καλλονή του μέλλοντος αιώνος», «το βρώμα των επουρανίων». Η μνήμη του θανάτου, που είναι χάρισμα από τον Θεό, η αδιάλειπτη προσευχή, η έμπνευση για να τηρήση κανείς ολοκληρωτικά τις εντολές του Χριστού, η γνώση της πνευματικής μας πτωχείας, δηλαδή η κατανόηση των αμαρτιών και των παθών μας και η ακολουθούσα αυτήν μετάνοια είναι βαθμοί θεωρίας. Όλα αυτά γίνονται με την ενέργεια της θείας Χάριτος. Βέβαια η τελεία θεωρία είναι η θέα του ακτίστου Φωτός, που και αυτή διακρίνεται στην θέα και την διαρκή θέα, όπως λέγει ο άγιος Γρηγόριος.

Έτσι η κάθαρση που γίνεται με την Χάρη του Θεού δημιουργεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να φθάση κανείς στην θεωρία που είναι κοινωνία με τον Θεό, θέωση του ανθρώπου και γνώση του Θεού. Η ασκητική μέθοδος της Εκκλησίας οδηγεί σ' αυτό το σημείο. Δεν γίνεται με ανθρώπινα κριτήρια και δεν σκοπεύει να κάνει τον άνθρωπο «καλόν καγαθόν», αλλά να τον θεραπεύση τελείως και να αποκτήση κοινωνία με τον Θεό. Όσο ο άνθρωπος βρίσκεται μακράν της κοινωνίας και ενώσεως με τον Θεό, δεν έχει ακόμη επιτύχει την σωτηρία του. Ο ασκούμενος πνευματικά και θεωρών το άκτιστο Φως λέγεται στην γλώσσα των Πατέρων «θεούμενος». Την έκφραση αυτή την χρησιμοποιεί ο άγιος Διονύσιος ο Αρεοπαγίτης, ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός και επαναλαμβάνει, όπως είδαμε προηγουμένως, ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς (σελ. 620).

Η θεραπεία της ψυχής, του νου, της καρδιάς οδηγεί τον άνθρωπο στην θέα του Θεού και τον καθιστά γνώστη της θείας ζωής και αυτή η γνώση είναι σωτηρία του ανθρώπου.

Μητροπολίτου Ναυπάκτου και αγ. Βλασίου, Ιεροθέου, Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία (πατερική θεραπευτική αγωγή). Έκδοση Ζ', Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας)